

Українська
Освітня
Платформа

kerk
in actie

Виклики та потреби громад
Київщини, Черкащини, Чернігівщини,
Кіровоградщини та
Дніпропетровщини у сферах захисту
дітей, освіти та психосоціальної
підтримки

Жовтень-грудень 2025

Зміст

Методологія дослідження.....	2
Кіровоградська область	
Новоукраїнська ОТГ.....	6
Олександрівська ОТГ.....	8
Інтегровані висновки Кіровоградська область.....	11
Черкаська область	
Канівська ОТГ	13
Кам'янська ОТГ.....	17
Інтегровані висновки Черкаська область.....	20
Київська область	
Київська ОТГ.....	22
Бучанський район.....	25
Інтегровані висновки Київська область.....	28
Чернігівська область	
Прилуцька ОТГ.....	30
Менська ОТГ.....	35
Інтегровані висновки Чернігівська область.....	37
Дніпропетровська область	
Кам'янська ОТГ.....	39
Самарівська ОТГ.....	42
Інтегровані висновки Дніпропетровська область.....	44
Сценарій фокус-групової дискусії Бенефіціари.....	45
Сценарій фокус-групової дискусії Стейкхолдери.....	48

Методологія дослідження

Дослідження було реалізовано у рамках проекту Української Освітньої Платформи спільно з Kerk in Actie у 5 областях України. Результатом проекту стане надання субгрантів – фінансової підтримки для ініціатив НУО задля вирішення найнагальніших потреб громади.

Мета дослідження

Аналіз викликів та потреб у сферах захисту дітей, освіти та психосоціальної підтримки у окремих громадах з метою формування пріоритетних напрямів підтримки та ефективного відбору субгрантерів.

Метод збору даних:
фокус-групові дискусії

Географія дослідження (загальна):

- Київська область (2 громади).
- Чернігівська область (2 громади).
- Черкаська область (2 громади).
- Кіровоградська область (2 громади).
- Дніпропетровська область (2 громади).

Методологія дослідження

Цільова аудиторія дослідження складалася із 2-ох груп у кожній громаді:

- Група 1 - представники кінцевих бенефіціарів: мешканці громад, які безпосередньо зіштовхуються з труднощами у соціальній, освітній чи психосоціальній сферах.
- Група 2 - стейкхолдери: волонтери, представники місцевої влади, соціальних та освітніх установ, громадських організацій.

Польовий період дослідження:
02.10.2025 – 07.11.2025 року

Загальна кількість інформантів у межах дослідження

183
особи

18 осіб

Середня кількість інформантів у одній громаді

Кінцеві бенефіціари

90 осіб

7
осіб

Особи з інвалідністю

12
осіб

Літні люди

29
осіб

Батьки дітей дошкільного/
шкільного віку

12
осіб

Внутрішньо переміщені
особи

4
особи

Молодь

14
осіб

Родини військових

12
осіб

Представники інших
незахищених категорій

Стейкхолдери

93 особи

27
осіб

Представники освіти

24
особи

Представники НУО

11
осіб

Представники департаментів
соціальних служб

18
осіб

Представники місцевої
влади

13
осіб

Представники інших комунальних
закладів ОТГ

Кіровоградська область

БУТИ вільними
відповідальними

Новоукраїнська ОТГ

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПОТРЕБИ ГРОМАДИ

- **Психологічна підтримка для ВПО та сімей військовослужбовців**

ВПО та сім'ї військових постають перед труднощами, самотністю, накопиченим стресом та відсутністю інформації про доступну допомогу.

- **Психолог для дорослих (у т.ч. батьків)**

Батьки часто одночасно переживають власну тривогу та беруть на себе роль «опори» для дітей. Через виснаження дорослі уникають фахової підтримки та намагаються справлятися власними силами, переважно через домашні розмови.

- **Сенсорні / ресурсні кімнати в школах та громаді**

Сенсорні простори потрібні дітям із тривожністю, сенсорними перевантаженнями або додатковими освітніми потребами. Наявні кімнати є не всюди або потребують оновлення.

- **Групові програми відновлення для дітей і дорослих**

Батьки та ВПО говорять про потребу в групових активностях, які допомагають «вийти з ізоляції», повернути соціальність і відчувати підтримку.

*«Дуже важко. Коли оце все накопичується...[...]...»
(бенефіціар_ВПО, жінка)*

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

- **Потреба у кваліфікованому психологу (для дітей та їх батьків/опікунів)**

Діти та батьки в громаді стикаються з високим рівнем тривожності, страхами, емоційною нестабільністю та проявами агресії, що посилюються війною, зміною середовища та загальним перевантаженням. У низці шкіл громади психолог відсутній або один фахівець не може охопити всіх, хто потребує підтримки. Через це сім'ї відчувають нестачу системної допомоги, а діти накопичують переживання без можливості регулярного емоційного розвантаження. Учасники наголошували, що доступ до психолога має бути як у школі, так і поза її межами для батьків та дітей, які не можуть отримати вчасну допомогу в освітньому закладі

«У нас психолога штатного немає.» (бенефіціар, жінка)

- **Профілактика та реагування на булінг у межах громади**

Булінг визнається повторюваною проблемою. Деякі школи налагодили ефективне реагування, але в інших робота є епізодичною. Потрібні системні програми, що охоплюють профілактику, роботу з класами, комунікацію з батьками та супровід постраждалих дітей.

- **Безпечні простори для дозвілля підлітків (особливо ввечері)**

Підлітки не мають безпечних місць для проведення часу після уроків, особливо у вечірній період. Через це вони або залишаються вдома в ізоляції, або проводять час виключно у гаджетах.

Новоукраїнська ОТГ

ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

- **Безпечні укриття в школах**

Наявність укриття визначає можливість дитини відвідувати школу офлайн. Батьки приймають рішення про зміну навчального закладу або залишають дітей на дистанційній формі саме з міркувань безпеки. Відсутність належних укриттів підсилює страх, тривожність та знижує довіру до школи.

«Проблема безпеки. Безпека дітей це на першому місці... як не хватало в нас укриттів...[...]... де їх ховати...[...]...» (стейкхолдер_освітянка, жінка); «Ходиш вокруг тієї школи і молишся, щоб хай все це мимо... Дуже страшно.» (бенефіціар_ВПО, жінка)

- **Стабільний доступ до асистентів для дітей з ООП**

Кількість асистентів є недостатньою, на клас призначається один фахівець, а статус дитини потрібно щороку підтверджувати. Це створює нестабільність та ризики освітнього «відставання», особливо для дітей, що потребують постійної підтримки.

- **Доступний транспорт/довезення до шкіл**

Батьки змушені возити дітей до шкіл з укриттями (наприклад, у інші частини громади або сусідні населені пункти). Через це витрати на дорогу можуть сягати 4000 грн на місяць, що робить доступ до офлайн-освіти нерівним та залежним від фінансових можливостей родини.

«Якщо двох возити в четверту школу, це виходить 4000 грн...» (бенефіціар_ВПО, жінка)

- **Заходи, спрямовані на збільшення кількості кваліфікованих учителів та зменшення перевантаження кадрів**

Через низькі заробітні плати та високу відповідальність молоді фахівці не йдуть у школи. Освітні заклади змушені повертати пенсіонерів або збільшувати навантаження вчителям, що впливає на якість навчального процесу.

- **Ресурсні та сенсорні кімнати в школах**

Сенсорні простори є необхідними для дітей з тривожністю, порушеннями поведінки або особливими освітніми потребами. Вони розвантажують, допомагають знижувати емоційний стрес і формують безпечний простір у школі. Частина закладів уже має такі кімнати, але вони потребують оновлення або дооснащення.

- **Доступ до логопеда / дефектолога**

Попит на логопедичні та корекційні послуги перевищує кількість доступних фахівців. Успішні окремі випадки свідчать про ефективність підтримки, однак регулярність і доступність потребують підсилення. «В нас... не хватає спеціалістів. Нема кому.» БНФ_Ж42_РВ, 201-202

- **Посилення матеріально-технічної бази шкіл**

Школи часто оновлюють приміщення й техніку за рахунок внесків батьків, що створює нерівність: можливість навчатися в кращих умовах залежить від фінансових можливостей окремого класу чи батьківського комітету.

Олександрівська ОТГ

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПОТРЕБИ

- **Системна психологічна підтримка дорослих**

За словами учасників фокус-групових дискусій, у громаді фактично відсутня доступна та регулярна психологічна допомога для дорослого населення. Люди, які пережили втрати, військові події, економічний стрес чи сімейні кризи, залишаються сам на сам зі своїми переживаннями. Це посилює напругу в родині і призводить до емоційного виснаження.

«Як такої психологічної підтримки для дорослих в громаді немає... Люди, які перенесли важкі втрати... їм взагалі немає до кого звернутися.» (бенефіціар_літні, жінка)

- **Підтримка родин військовослужбовців та ветеранів**

Родини, де хтось повернувся з фронту або досі служить, переживають складні процеси адаптації. Часто дружини й діти стикаються з емоційними вибухами, тривогою або вторинною травматизацією, але у громаді немає фахівців, які працюють саме з військовими травмами.

«Потрібні спеціалісти, які працюють саме з військовими травмами. І таких людей у нас фактично немає.» (стейкхолдер_соціальна служба, жінка)

- **Посилення психологічної допомоги в закладах освіти**

Школи працюють у складних умовах: значна кількість дітей ВПО, учнів військових, дітей з інклюзією. Один психолог фізично не здатен надати підтримку всім, що впливає на поведінку, адаптацію та емоційний стан учнів.

- **Адресна підтримка людей похилого віку**

Самотні літні люди потребують регулярного відвідування, контролю стану здоров'я та базової підтримки. Перевантаженість соціальних працівників робить це майже неможливим і створює високі ризики ізоляції.

- **Потреба у безпечних просторах для спілкування та взаємопідтримки**

Людям не вистачає місць, де вони можуть отримати підтримку, обговорити пережите та відчуті приналежність до спільноти. Відсутність безпечних соціальних просторів змушує шукати допомогу лише в приватному колі, що не завжди ефективно.

*«Ми можемо тільки один одного підтримати...[...]» (бенефіціар_літні, жінка);
«Немає простору, де можна просто поговорити без осуду.» (стейкхолдер_НУО, жінка)*

Олександрівська ОТГ

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

- **Своєчасна підтримка дітей у ситуаціях конфліктів і булінгу**

У школах фіксуються випадки прихованих переживань дітей, коли учні не озвучують проблеми, але проявляють їх у поведінці. Попри оперативну реакцію педагогів, діти потребують більше простору для емоційного висловлення і регулярної психологічної підтримки.

- **Психолог у школі для роботи з підлітками**

Підлітки часто стикаються з тривожністю, агресивністю, ізоляцією або раптовими змінами поведінки. Через завантаженість психолога доступ дітей до фахової допомоги є нерегулярним, що погіршує адаптацію та впливає на відвідуваність школи.

*«Діти замикаються, інколи навпаки агресивно поведуться...[...]...Дитина боялася ходити до школи...»
(бенефіціар_батьки школярів, жінка)*

- **Безбар'єрність інфраструктури для дітей з інвалідністю**

Батьки дітей з ООП наголошували на відсутності елементарної доступності: пандусів, ліфтів, зручних входів. Частина закладів розташована на верхніх поверхах, що робить їх фактично недосяжними для дітей із порушеннями мобільності.

- **Доступне та безпечне перевезення дітей**

Відсутність транспорту, пристосованого для дітей з інвалідністю, та зупинка перевезень під час повітряних тривог ускладнюють доступ дітей до школи.

*«Коли повітряна тривога, автобуси не виїждять... рух дітей не відбувається.»
(бенефіціар_батьки школярів, жінка); «В нас немає ні одного автобуса, який оснащений для дітей, які "мають інвалідність" (ред. авт.)» (бенефіціар_батьки школярів, жінка)*

ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

- **Облаштований простір для навчання і дозвілля (бібліотека / медіапростір)**

У школі бракує сучасного, комфортного й функціонального простору, де діти могли б навчатися, читати, займатися в гуртках, працювати над проєктами або безпечно чекати автобус. Бібліотека потребує оновлення і перетворення на медіапростір.

- **Доступ до інтернету та електронних підручників**

Частина учнів із віддалених сіл має обмежений доступ до інтернету, що створює нерівність в опануванні навчального матеріалу та ускладнює роботу з електронними ресурсами.

*«Є діти з сіл, які не мають, наприклад, доступу інтернету вдома.»
(бенефіціар_батьки школярів, жінка); «...обладнана територія, яка би мала доступ до інтернету... навіть електронних підручників... це був би великий плюс.» (бенефіціар_батьки школярів, жінка)*

Олександрівська ОТГ

- **Додатковий логопед у школі**

Наявний логопед працює з великою кількістю учнів, що не дозволяє забезпечувати регулярну корекційну роботу, особливо з дітьми молодших класів.

- **Додатковий психолог у школі**

Через велику кількість учнів, які потребують допомоги (дітей військових, ВПО, дітей на інклюзивному навчанні) один психолог не може забезпечити індивідуальний супровід. Це створює ризики емоційного виснаження та кризових ситуацій у школі.

«Школа друга... близько 700 дітей... ВПО, діти військових, діти на інклюзивній формі навчання» (ред.авт.)інклюзивні...» (бенефіціар_батьки школярів, жінка)

- **Доступність інклюзивно-ресурсного центру та спеціалізованих кабінетів**

Діти з ООП мають труднощі з доїздом до ІРЦ та доступом до корекційних занять через віддаленість і графік роботи. Освітянам бракує спеціалізованих класів та обладнання.

- **Можливості для інтелектуального дозвілля та розвитку**

У громаді переважають спортивні активності, тоді як інтелектуальне дозвілля представлене мінімально. Потреба стосується гуртків із критичного мислення, робототехніки, читання, наукових клубів тощо.

Інтегровані висновки Кіровоградська область

Аналіз потреб Новоукраїнської та Олександрівської громад дозволяє окреслити ключові тенденції та проблемні зони, характерні для області в цілому. Хоч дослідження охоплює лише дві громади, їхні результати дають можливість припустити наявність ширших регіональних закономірностей, пов'язаних із війною, соціально-економічним навантаженням на громади та трансформаціями у сфері освіти, соціального захисту і психосоціальної підтримки.

Психосоціальна підтримка

Обидві громади демонструють гостру нестачу психологічних послуг для дорослих і дітей. Війна, втрати, стрес та адаптаційні труднощі призводять до емоційного виснаження сімей. Особливо вразливими є ВПО та родини військовослужбовців. Це вказує на системну потребу в розширенні доступних і регулярних послуг з психосоціальної підтримки.

Захист дітей

Схожі проблеми фіксуються у сфері захисту дітей: нестача психологів, труднощі з реагуванням на булінг, високий рівень тривожності серед підлітків, обмежені можливості безпечного дозвілля. В обох громадах присутні прогалини в інклюзії (від нестачі асистентів до архітектурної недоступності).

Освіта та інфраструктура

У сфері освіти виділяються кілька системних проблем:

- небезпека шкіл через відсутність укриттів;
- дефіцит вчителів, логопедів та психологів;
- нерівномірний доступ до корекційних послуг;
- транспортні бар'єри, включно з відсутністю адаптованих автобусів;
- потреба в оновленні освітніх просторів та матеріальної бази.

На прикладі двох громад можна стверджувати, що область стикається з комплексними потребами у сферах психосоціальної підтримки, захисту дітей, інклюзивності та розвитку освітньої інфраструктури. Ці потреби мають системний характер і потребують довгострокових рішень на рівні місцевої влади та партнерських організацій.

Черкаська область

БУТИ вільними
відповідальними

Канівська ОТГ

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

- **Розвиток громадської взаємодії та зміцнення локальної згуртованості**

У громаді спостерігається низький рівень взаємної підтримки, довіри та відповідальності за спільний простір. Люди часто демонструють апатію, замкненість і відчуження, що перешкоджає ініціативності та взаємодії між мешканцями й владою. Байдужість у побутових і громадських питаннях викликає у багатьох розчарування, втому й відчуття безсилля.

"Є у людей байдужість певна. [...] у нас четвертий рік війна, немає тої свідомості. [...] Ведіть себе на своїй землі, як господарі, а не як мимо проходящі..."
(бенефіціар_родини військових, жінка); *"Немає згуртованості влади і місцевого населення... [...] один одного не чує... [...] Немає спілкування відвертого з людьми. [...]"*
(бенефіціар_батьки школярів, жінка)

- **Психологічна підтримка для вразливих груп населення**

Хронічний стрес, втрати, економічна нестабільність і воєнні події створюють потребу у фаховій психологічній підтримці. Люди часто не усвідомлюють важливості звернення по допомогу або не мають доступу до послуг. За словами інформантів, найбільш вразливими є ветерани, родини військових, внутрішньо переміщені особи та батьки дітей з інвалідністю.

- **Забезпечення доступності та безбар'єрності для осіб з інвалідністю**

Люди з інвалідністю стикаються з фізичними та соціальними бар'єрами, що обмежують їхню участь у громадському житті. Непристосовані пандуси, недоступні пішохідні переходи, відсутність запрошень на публічні заходи створюють відчуття виключеності та знижують самооцінку.

"Чоловік прийшов з війни, а дружина не знає, як з ним говорити. І таких випадків багато."
(стейкхолдер_волонтер, жінка)

"Ні "однієї людини" (ред.авт.) з інвалідністю або з громадської організації туди не запросили... А чому не запросили? Я знаю, чому — бо треба було на другий етаж піднімати." (бенефіціар_родини військових, жінка)

- **Розширення штату психологів та соціальних працівників**

Відзначено надмірне навантаження на наявних психологів і соціальних працівників; потреба у більшій кількості спеціалістів для роботи з військовими, ветеранами та сім'ями у СЖО.

- **Підвищення кваліфікації та професійний розвиток шкільних психологів**

Люди і діти не звертаються до шкільних психологів через відсутність конфіденційності, неефективність комунікації, сприйняття психолога як карального органу. Учасники наголошують на низькому рівні компетентності частини психологів, відсутності практичних навичок, формалізмі у роботі.

"Діти не довіряють школі психологу... вони його бояться. Як слідчого." (стейкхолдер_НУО_батьки школярів, жінка);
"Ми не хочемо, бо ми ходили. Нас не розуміють."
(стейкхолдер_психолог, жінка)

Канівська ОТГ

- Створення ефективної системи виявлення випадків насильства та заходи, спрямовані на подолання практик замовчування

Наявна проблема приховування домашнього насильства; соціальні служби діють лише за зверненнями. Відсутність ефективних алгоритмів і комунікації щодо отримання психологічної допомоги, особливо серед підлітків.

*"На жаль, бояться звертатися, соромно, як це там говорять "для чого це сміття з хати виносить". І терплять, терплять, і терплять..." (стейкхолдер_соціальна служба, жінка);
"Дуже тяжко достукатися, коли дитина, наприклад, приходить в підліткову віці, в неї насильне здійснювалося довгий період часу...[...]... приходить, коли їй вже виповнилося 18 років, і вона каже "я підвергалася насиллю"" (стейкхолдер_психолог, жінка)*

- Підвищення рівня психологічної культури громади

Місцеві жителі рідко звертаються по психологічну допомогу, вважаючи, що можуть «впоратися самі». Спостерігається упереджене ставлення до фахової підтримки та недостатнє розуміння її користі. Потрібна цілеспрямована інформаційна робота, яка допоможе сформувати позитивне ставлення до звернення по допомогу. Жителі не відвідують лекції чи зустрічі з лікарями, навіть безкоштовні, що свідчить про низьку культуру турботи про психічне здоров'я.

"Люди не хочуть визнавати, що їм потрібна допомога. Думають, що це слабкість." - (стейкхолдер_соціальна служба, жінка)

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

- Створення безпечних та доступних просторів для дітей і підлітків

У громаді бракує місць, де діти й підлітки можуть безпечно проводити час і спілкуватися. Зруйнована або занедбана інфраструктура, відсутність молодіжних просторів та повільне створення нових ініціатив залишають молодь переважно на вулиці без нагляду. З точки зору інформантів, це відчутно обмежує можливості для розвитку дітей та підлітків, підвищує ризики асоціальної поведінки, викликає додаткову тривогу у батьків.

"У нас одна 'Казка', і то її розвалили...[...]... щоб десь вони погуляли разом, якщо холодно — вже немає." (бенефіціар_ВПО_родини військових, жінка)

Канівська ОТГ

- **Забезпечення безбар'єрної інфраструктури та мобільності дітей з інвалідністю**

- а) **Адаптація міської інфраструктури до потреб дітей з інвалідністю**

Родини, що виховують дітей з інвалідністю щоденно стикаються з бар'єрами у пересуванні містом: недоступні пішохідні переходи, високі бордюри, відсутність пандусів та непридатні для користування громадські простори. Такі умови фактично обмежують їхню мобільність навіть у межах власного мікрорайону, а також створюють ризики для безпечного пересування. У результаті діти опиняються відокремленими від соціального життя, не мають змоги брати участь у шкільних чи громадських активностях та рідше взаємодіють із ровесниками.

- б) **Покращення доступності транспорту для дітей з інвалідністю**

Недоступність та технічна несправність громадського транспорту суттєво обмежують пересування дітей з інвалідністю та їхніх батьків. Відсутність соціального таксі, поломка спеціально обладнаних автобусів та байдужість відповідальних структур позбавляють родини можливості діставатися шкіл, лікарень, гуртків чи центрів підтримки.

*"Ми заказали соціальне таксі... поламалися...[...]" (бенефіціар_батьки школярів, жінка);
"Богдан' з підйомником... я одна єдина на нього піднялася... і після того він зразу поламався... І до цих пір його ремонтують." (бенефіціар_родини військових_жінка)*

- **Розвиток системної підтримки родин з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах**

У громаді відчутна нестача комплексної підтримки для родин, що виховують дітей, особливо тих, які пережили втрати, вимушене переміщення та тих, хто знаходиться у складних життєвих обставинах. Попри те, що Центр життєстійкості частково закриває потреби у психологічній допомозі, обсяг запитів перевищує доступні ресурси. Родини стикаються з емоційним виснаженням, невизначеністю та браком професійного супроводу, що посилюється загальним тиском війни та економічними труднощами.

- **Створення ефективного механізму виявлення насильства над дітьми**

Освітні та соціальні служби не завжди реагують або не помічають тривожних сигналів. У громаді є потреба у кращій взаємодії між психологами, соцслужбами, поліцією.

*"На це закривалися як соціальними службами, як в школі цього не бачили, не бачили той самий участковий, який може бачити, сусіди..." (стейкхолдер_психолог, жінка);
"Ми працюємо на звернення. Ми не можемо це бачити, виявити. Це можуть побачити вихователі, вчителі, поліція." (стейкхолдер_соціальна служба, жінка)*

- **Заходи, спрямовані на посилення системи тимчасового догляду та патронатного виховання дітей**

Діти, які залишилися без опіки, змушені чекати місця в інших громадах через брак власних патронатних родин.

"Дітей доводиться відправляти в інші громади, бо нема, де розмістити навіть тимчасово." - СТК_Ж63_ВЛ; р. 352-354.

Канівська ОТГ

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ОСВІТИ

- **Створення доступних та адаптованих освітніх просторів для дітей з інвалідністю**

У школах громади бракує фізичної безбар'єрності: відсутні пандуси, підйомники, низькі бордюри, доступні переходи. Частина гуртків або шкільних просторів недосяжні для дітей з порушеннями мобільності. Це обмежує їх участь у навчальному процесі, позашкільній діяльності та щоденному спілкуванні з однолітками.

- **Розвиток інфраструктури освітніх закладів**

Наявні школи й дитсадки потребують ремонту, модернізації та безпечних умов навчання.

"Проблема укриттів теж... Це у нас тільки в деяких школах є укриття, які хоч більш-менш відповідають." (стейкхолдер_НУО, жінка); "...[...]-коли вимикають світло, діти не можуть вчитися онлайн, а генераторів нема." (стейкхолдер_соціальна служба, жінка)

- **Проведення системної просвітницької роботи щодо інклюзії серед учнів і батьків**

У громаді зберігаються стереотипи щодо дітей з особливими освітніми потребами, що спричиняє стигматизацію, психологічний тиск на родини та недружню атмосферу у школах. Відсутні цілеспрямовані інформаційні кампанії чи регулярні зустрічі, які б роз'яснювали суть інклюзії, її важливість і принципи роботи. Батьки та вчителі недостатньо обізнані з основами інклюзивної освіти, що посилює нерозуміння та створює напругу в класних колективах.

"Проблема ще в тому, як відносяться до цього батьки... батьки дітей." (бенефіціар_особа з інвалідністю_молодь, жінка);
"Вони розуміють, що інклюзія — це тільки інвалідність." (бенефіціар_родини військових, жінка)

- **Потреба в освітніх програмах для дітей і підлітків**

Необхідність створення занять, спрямованих на розвиток емоційного інтелекту, взаєморозуміння та профілактику насильства.

- **Залучення батьків та громади до прийняття освітніх рішень**

Учасники наголошували, що під час ухвалення важливих рішень громада не залучається, навіть якщо йдеться про теми, що стосуються дітей або освітньої інфраструктури. Це створює розрив між реальними потребами й управлінськими рішеннями.

"Неодноразово ми розмовляли... треба було запросити.. А чому не запросили? Я знаю, чому не запросили...." (бенефіціар_родини військових, жінка)

Кам'янська ОТГ

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

• Підтримка ветеранів і поранених військових у громаді

Повернення військових супроводжується складними психологічними переживаннями, зміною поведінкових реакцій і потребою у постійній підтримці. Родини зазначають, що громада ще не має підготовленої інфраструктури та фахівців, які могли би забезпечити адаптацію та реінтеграцію ветеранів.

"...якби хтось хоча би день провів із такими людьми, які потребують особливої потреби, вони б мабуть зрозуміли наскільки для них важливо бути частиною громади, а не просто бути закритим в якомусь певному просторі." (бенефіціар_родини військових, жінка)

• Реальне впровадження безбар'єрності в громадському просторі

Інфраструктурні зміни у сфері доступності часто мають формальний характер і не враховують реальних потреб людей з порушеннями мобільності. Пандуси, переходи та інші елементи безбар'єрності не є функціональними, що ускладнює пересування містом і знижує відчуття включеності.

"...головне в нас безбар'єрність ми робимо на папері 'для галочки!...'... те, що відповідає нормам якості і зручності... то такий відсоток невтішний." (бенефіціар_родини військових, жінка)

• Фахова психологічна допомога для військових, дітей та родин

У громаді є значна потреба у кваліфікованих психологах, які вміють працювати з травмами, сімейними напруженнями, поствоєнними реакціями та дитячою поведінковою нестабільністю. Учасники наголошують, що диплом не гарантує спроможності фахівця надати якісну підтримку.

• Ініціативи, спрямовані на посилення соціальної згуртованості та взаємопідтримки

У громаді є потреба у створенні спільнотних просторів та ініціатив, які сприятимуть соціальному контакту, підтримці один одного та відновленню довіри. Особливо це важливо для людей з інвалідністю, ветеранів та молодих сімей.

"...Треба дуже багато щоб у нас було якісних психологів... психолог це не той, хто має диплом психолога... це людина, яка реально може допомогти в певній ситуації, вміє підтримати і родину, і того військового..." (бенефіціар_родини військових, жінка)

"Було б добре, щоб громада мала місця, де можна зібратись, просто поговорити, випити чаю, відчувати, що ти не сам. Бо зараз у людей відчуття ізоляції. Вони замкнулися по домівках." (стейкхолдер_освіта, жінка)

Кам'янська ОТГ

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

- **Створення безпечних і доступних просторів для дітей та підлітків**

У громаді відсутні місця, де діти можуть проводити час у безпечному середовищі, соціалізуватися та розвиватися. Особливо гостро це проявляється взимку, коли відсутність закритих дитячих зон залишає сім'ї без альтернатив. Нестача дозвіллевих просторів обмежує можливості дітей для спілкування, гри та активного розвитку.

"Тобто, гуртків, позашкільних закладів не вистачає...[...]... у нашому місті це реально дуже велика прогалина, тому що, особливо з карантином це почалося...[...]... вони почали сидіти по домах. А що там відбувається по домах, по квартирах, можемо тільки здогадуватися...[...]... Це мені болить" (стейкхолдер_психолог_освітянка, жінка)

- **Психоемоційна підтримка дітей та їхніх батьків**

Воєнний досвід, зміни в родинному житті та зниження уваги дорослих створюють додаткове навантаження на дітей дошкільного і шкільного віку. Особливо помітні труднощі у розвитку мовлення, концентрації та соціальної взаємодії. Родини потребують комплексних програм підтримки.

- **Фахова підтримка дітей з особливими освітніми потребами (ООП)**

ІРЦ у громаді не покриває реальних потреб мешканців. Батьки змушені звертатися до фахівців у Смілі чи Черкасах, а локальна інфраструктура недостатньо розвинена. Нестача логопедів, дефектологів і психологів обмежує доступ дітей до корекційних занять.

"...вона (фахівчиня, ред.авт.) казала: 'Може, ми б і не їхали. Якби було приміщення, де можна займатися з цими дітьми... [...]... я багатьом відмовляю, тому що немає можливості кудись ходити і нести все за собою.' (бенефіціар_родини військових, жінка)

- **Потреба у ранньому виявленні та підтримці дітей із порушеннями розвитку**

Освітяни відзначають стабільне зростання кількості дітей з мовними, емоційними та поведінковими труднощами. Частина батьків не реагує на сигнали або не усвідомлює потреби у корекційній допомозі, що ускладнює раннє втручання.

- **Заходи, спрямовані на зміцнення батьківських компетентностей**

Родини відзначають зниження уваги батьків до дітей, надмірну залежність від гаджетів і брак живої комунікації. Це впливає на соціальні навички дітей та їх емоційний стан.

- **Організація спільного сімейного дозвілля (заходи та програми)**

Учасниці підкреслюють важливість сімейних активностей, які дозволяють зміцнити зв'язок між дітьми та батьками, а також створити відчуття підтримки всередині спільноти.

"...зараз більша половина батьків думають, що це все сучасне і діти собі виростуть самі." (бенефіціар_родини військових, жінка)

"...в нас є місце, де можна поставити намети, зробити наметовий табір... Це були батьки. Самоорганізувалися батьки." (бенефіціар_батьки школярів, жінка)

Кам'янська ОТГ

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ОСВІТИ

- **Посилення спроможності дошкільної освіти на місцевому рівні**

Учасниці відзначають, що система дошкільної освіти працює в умовах обмежених ресурсів та недостатньої підтримки. Нові законодавчі вимоги не забезпечуються відповідними інструментами для впровадження, а фінансовий тягар значною мірою лягає на місцевий бюджет, який не може забезпечити належну матеріально-технічну базу, оплату праці та умови безпеки.

- **Заходи, спрямовані на покращення умов праці та підтримку педагогів**

Виховательки описують свою роботу як фізично та емоційно виснажливу, особливо в умовах повітряних тривог, коли потрібно переносити дітей до укриттів і продовжувати догляд у складних умовах.

- **Розширення команди фахових спеціалістів (логопеди, психологи, дефектологи)**

Учасники відзначають гострий брак логопедів, психологів і дефектологів, насамперед у дошкільних закладах. Потреба охоплює як мовну корекцію, так і психоемоційну підтримку дітей, зокрема тих, хто має особливі освітні потреби або пережив травматичний досвід.

*"І логопеди треба буде і військовим, і дошкіллю...[...]. логопеди, і психолог...
[...]. діти не розмовляють...[...]. мабуть ще дітям ще й дефектологи треба..."*
(бенефіціар_родини військових, жінка)

- **Заходи та програми, спрямовані на розвиток мовлення та комунікації у дітей**

Освітня фіксує суттєве погіршення мовного розвитку: дітей важко зрозуміти, вони говорять нерозбірливо та рідше вступають у живу комунікацію. Це пов'язують як із браком фахівців, так і з загальною тенденцією до зменшення живої взаємодії в сім'ях, коли частину спілкування замінюють цифрові пристрої.

- **Заходи, спрямовані на розвиток живої комунікації та створення альтернатив гаджетам для дітей і підлітків**

Учасниці фокус-групи підкреслюють, що цифрові пристрої дедалі частіше замінюють дітям живе спілкування, ігри та взаємодію з ровесниками. Надмірний екранний час ускладнює мовний розвиток, знижує комунікативні навички та посилює емоційну дистанцію між дітьми й батьками. Громаді потрібні програми й простори, які пропонуватимуть дітям і сім'ям альтернативи гаджетам: спільні активності, ігрові заняття, групові формати дозвілля та події, що стимулюють соціальну взаємодію.

"Дитина сердиться, бо я його не розумію... дуже складно стало працювати зараз."
(бенефіціар_родини військових, жінка)

- **Заходи, спрямовані на налагодження партнерства між сім'ями та освітнім середовищем**

Освітнянки підкреслюють, що без зміни батьківської позиції навіть найкращі освітні ініціативи матимуть обмежений ефект. Дитячі труднощі нерідко розглядаються як "проблема садочка чи школи", тоді як батьківська відповідальність і залученість залишаються недостатніми.

Інтегровані висновки Черкаська область

З урахуванням обмеження вибірки, узагальнення для всієї області потребує обережності. Проте на прикладі двох громад можна окреслити кілька ключових тенденцій у потребах населення.

1. Психосоціальні потреби

В обох громадах простежуються:

- Високий запит на фахову психологічну допомогу для військових, ветеранів, їхніх родин, ВПО, батьків та дітей. Йдеться не лише про кількість фахівців, а про якість роботи, уміння працювати з травмою, втратами та поведінковими труднощами.
- Брак функціональної безбар'єрності та реабілітаційної інфраструктури для людей з інвалідністю, що обмежує їхню мобільність та участь у житті громади.
- Потреба у просторах взаємопідтримки та спільнотності: людям бракує місць, де можна зібратися, говорити, відчувати, що «ти не сам», а не лише отримувати послугу.

2. Потреби у сфері захисту дітей

На прикладі двох громад видно, що діти стикаються з комплексом проблем:

- Нестача безпечних і доступних просторів для дозвілля підлітків: відсутність контрольованих середовищ штовхає молодь у неконтрольоване дозвілля або ізоляцію вдома.
- Проблеми безбар'єрності та транспорту для дітей з інвалідністю, що фактично обмежує їхній доступ до освіти, послуг та спільнот.
- Слабкість системи раннього виявлення та реагування: і щодо насильства, і щодо порушень розвитку, і щодо сімей у складних життєвих обставинах. Соцслужби часто працюють «по зверненню», а не превентивно.
- Потреба у зміцненні батьківських компетентностей: в обох громадах звучить, що без зміни батьківської позиції та залученості жодні інституційні зусилля не дадуть повного ефекту.

3. Освітні потреби

В освітній сфері домінують:

- Криза дошкілля: відчуття «виживання», нестача ресурсів і підтримки, невідповідність норм реаліям, виснаження педагогів.
- Гострий дефіцит логопедів, психологів, дефектологів, особливо в дошкіллі та для дітей з ООП.
- Погіршення мовного розвитку та живої комунікації дітей, яке пов'язують як із браком фахівців, так і з тим, що гаджети замінюють контакт із дорослими та однолітками.
- Потреба у партнерстві «сім'я – освіта – громада»: без реального залучення батьків, їхньої відповідальності та участі в рішеннях освітні інновації «не доходять» до дітей.

Важливим, на наш погляд, є той факт, що мешканці обох громад не лише декларують потреби в послугах, а й говорять про бажання бути залученими, брати відповідальність та самоорганізовуватися (наприклад, беручи участь у батьківських ініціативах, залучаючись до громадських обговорень). Це нетипова, але дуже помітна риса, яка може стати точкою опори для програм, що будуються не тільки «для» людей, а разом з ними.

Київська область

БУТИ вільними
відповідальними

Київська ОТГ

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

- **Кваліфікована психологічна допомога дорослим**

В умовах війни та постійної небезпеки жителі громади стикаються з хронічним стресом, ретравматизацією та загальним виснаженням, що призводить до погіршення психоемоційного стану й напруження в сімейних стосунках. Відсутність достатньої кількості фахівців і фінансових можливостей для отримання підтримки створює додаткові бар'єри.

"Це точно посилення обстрілів, Тобто коли ми маємо хронічний стрес, але коли знову йде ретравматизація, посилення обстрілів, втрат, збільшення, погіршення ситуації." (стейкхолдер_освіта, жінка)

- **Супервізія для спеціалістів та волонтерів**

Серед фахівців, які працюють із травмованими людьми, відзначається високий рівень емоційного навантаження. Регулярна робота в кризових умовах без достатньої психологічної підтримки призводить до професійного вигорання та зниження якості допомоги.

- **Інформування про психосоціальні послуги**

Учасники наголошували на низькому рівні обізнаності населення про доступні послуги психологічної допомоги. Багато мешканців громади не знають, куди можуть звернутися у випадку потреби, через що залишаються без підтримки.

"...волонтер дуже співпереживає і це призводить до емоційного вигорання..." (стейкхолдер_НУО, жінка)

"вони варяться в тому соусі, не знаючи, що в них є такі можливості" (стейкхолдер_НУО, жінка)

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

- **Повноцінне укриття для дітей**

Учасники фокус-груп підкреслюють, що питання облаштування укриттів залишається одним із найнагальніших. Під час тривалих повітряних тривог діти перебувають у переповнених, погано обладнаних приміщеннях без вентиляції, комфорту й можливості для навчання чи відпочинку.

"...[...]...виклик це якісне і повноцінне укриття в нашому районі, яких зараз у військовий час у нас, насправді, ну, не знаю, мало, мало..." (бенефіціар_ВПО_батьки школярів, жінка)

- **Дитячий психолог**

Батьки та представники громадських організацій наголошують на дефіциті дитячих психологів і фахівців, які можуть надавати професійну підтримку дітям, що пережили стрес і травматичні події.

"Це, перш за все, невивантаження кадрів, які надають професійну психосоціальну підтримку дітям, особливо в межах стабілізації..." (стейкхолдер_НУО, чоловік)

Київська ОТГ

• Безпечні та доступні простори для дітей і молоді

Громада відзначає потребу у просторах, де діти та підлітки можуть безпечно перебувати, спілкуватися, відновлювати емоційний баланс і знижувати стрес у воєнних умовах. Такі місця особливо важливі для адаптації та підтримки психосоціального благополуччя молоді. Особливо підкреслюється відсутність доступних просторів для дітей з інвалідністю та особливими освітніми потребами. Невлаштованість інклюзивного середовища поглиблює відчуття ізоляції та обмежує участь таких дітей у житті громади.

• Заходи, спрямовані на утвердження толерантного та приймаючого ставлення до дітей

Учасники наголошують на необхідності формувати у школах та громадах культуру прийняття, у якій дитина не стикається з упередженням через інвалідність, поведінкові особливості чи статус ВПО. Йдеться також про підвищення готовності освітніх закладів працювати з різними категоріями дітей та створювати умови, у яких кожна дитина почуватиметься бажаною та захищеною.

"мені хочеться толерантного відношення до дитини" ((бенефіціар_ВПО_батьки школярів, жінка);
"рекомендації навчатися в інклюзивному класі, то не всі заклади готові брати таку дитину" ((бенефіціар_батьки школярів, жінка)

ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

• Розвиток інклюзивної освіти та спеціалізованої підтримки

Інклюзивна форма освіти потребує суттєвого посилення. Головні виклики: дефіцит фахівців (логопедів, ерготерапевтів, тьюторів, психологів), надмірне навантаження на наявні кадри та неготовність частини закладів приймати дітей з висновками ІРЦ. Внаслідок цього діти з ООП часто переходять на індивідуальне навчання, що обмежує їхню соціалізацію та доступ до якісних освітніх послуг.

"Один логопед на школу і садочок — це супернавантаження" (стейкхолдер_освіта, жінка)

• Посилення культури безпеки в освітньому середовищі

Проблема недотримання правил евакуації та поведінки під час тривоги викликає занепокоєння серед батьків. Деякі школи відпускають дітей додому в момент повітряної тривоги, що створює безпосередні ризики для життя та здоров'я. Потреба полягає у посиленні контролю, підвищенні обізнаності та формуванні єдиних стандартів поведінки.

"...під час повітряної тривоги відпускають дітей додому. Мені це дуже не подобається...[...].щоб ці правила, які для всіх встановлені, були дотримані." (бенефіціар_ВПО_батьки школярів, жінка)

Київська ОТГ

• Доступність позашкільних гуртків і дозвілля

Позашкільні заняття на базі шкіл здебільшого доступні лише на комерційній основі, що робить їх недосяжними для сімей із обмеженими фінансовими можливостями, зокрема для родин ВПО. Відсутність безоплатних варіантів дозвілля посилює нерівність та позбавляє дітей можливостей для розвитку, соціалізації й зменшення стресу. Потреба полягає у створенні або підтримці безкоштовних гуртків, спортивних секцій та творчих студій на базі шкіл і громадських просторів.

"У нас на базі школи були всі гуртки тільки платні. Ну і це не малі кошти...[...]...для сімей, які не можуть собі дозволити, платити не мають можливості"
(бенефіціар_батьки школярів, жінка)

• Покращення транспортної мобільності до освітніх закладів

У великому місті шлях до школи стає значним щоденним навантаженням для дітей: затори, довгі відстані та пересадки призводять до втоми, порушення режиму й зниження концентрації на навчанні. Для батьків це створює логістичні труднощі та емоційний стрес, особливо коли дитина змушена повертатися додому самостійно.

"от якраз оцей виклик – це мобільність дітей, сім'ї, пересування по великому місту" (бенефіціар_батьки школярів, чоловік); "дитина втомлена, залишаєтьсядесь в пробці..." (бенефіціар_батьки школярів_ВПО, жінка)

• Підтримка та мотивація педагогів

Кадровий дефіцит у школах посилюється низькими зарплатами та високим навантаженням, що веде до вигорання та відтоку фахівців. Учителі змушені працювати понад норму, виконувати кілька ролей одночасно, що негативно позначається на якості навчання дітей. Попри обмежені можливості впливу на систему оплати праці, громада може посилювати мотивацію педагогів через практичні заходи: підтримувальні групи та супервізії, короткострокові освітні програми, навчання з роботою з дітьми у стресі, розвиток професійних обмінів та неформальних спільнот.

Бучанський район

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПОТРЕБИ

- **Психологічна підтримка дорослих у кризових ситуаціях**

Пережиті обстріли, блекаут, економічна нестабільність і невизначеність майбутнього посилюють тривожність, безсоння та емоційне виснаження. Люди часто не мають доступу до фахової психологічної допомоги, а тому самостійно долають стрес. Частина мешканців доходить до стану, коли звертаються вже до психіатричної допомоги, а не до превентивного консультування.

- **Інтеграція ВПО через інформаційні платформи та простори взаємодопомоги**

Новоприбулі мешканці відчують розгубленість, ізоляцію та нестачу інформації про сервіси громади. Відсутність єдиного інформаційного простору та спеціально організованих місць для зустрічей призводить до роз'єднаності та труднощів адаптації.

*«Відсутність єдиної інформаційної платформи для ВПО»
(стейкхолдер_місцева влада, жінка); «Треба простори, де вони могли би з
устрічатися» (бенефіціар_ВПО, жінка)*

- **Підтримка фахівців, які працюють із травмованими групами (супервізія)**

Соціальні працівники, психологи та інші фахівці, які у своїй щоденній роботі взаємодіють із людьми, що пережили втрати, насильство чи інші травматичні події, постійно стикаються з важкими історіями, що з часом призводить до емоційного й фізичного виснаження. У громаді відсутні механізми супервізії, регулярної підтримки чи професійного розвантаження.

- **Юридична підтримка для осіб, що втратили документи або житло**

*«Ми психологічно вигораємо... немає супервізії»
(стейкхолдер_місцева влада, жінка)*

Мешканці, чиє житло зруйноване або пошкоджене, стикаються зі складнощами у відновленні прав власності та документів. Частина будинків не внесена до державних реєстрів, бракує доступних юридичних консультацій. Це створює відчуття безнадії та гальмує процес відновлення.

- **Цифрова грамотність для людей літнього віку**

Люди похилого віку часто не можуть користуватися мобільними додатками, державними сервісами, месенджерами. Це призводить до інформаційної ізоляції та підвищує ризики шахрайства.

*«Люди похилого віку не можуть розібратися... подзвонити по вайберу»
(бенефіціар_ВПО, жінка)*

Бучанський район

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

- **Психологічна підтримка дітей після пережитих травм**

У громаді гостро відчувається брак дитячих психологів, здатних працювати зі стресом, тривожністю, змінами поведінки та післятравматичними реакціями. Діти потребують регулярної емоційної стабілізації, однак у школах і соціальних службах бракує відповідних фахівців.

- **Підтримка та інтеграція дітей, які переїхали до громади (ВПО)**

Діти ВПО стикаються з новим шкільним середовищем, соціальними групами та непередбачуваними реакціями однолітків. Відсутність фахівців, які володіють методиками інтеграції, призводить до конфліктів, проявів булінгу та напруження у класах. Психологи не завжди мають спеціалізовану підготовку, щоби працювати з адаптацією дітей, які пережили переїзд або травматичний досвід.

*«Інтегрувати дітей з інших громад...[...]...Я часто бачу ці питання конфліктів»
(стейкхолдер_місцева влада, жінка)*

- **Профілактика небезпечної поведінки серед дітей та підлітків**

У громаді фіксуються випадки ризикованої поведінки підлітків: «зачеperство», перебування поблизу електропоїздів, експериментування з екстремальними ситуаціями. Подібні дії становлять високий ризик для життя і можуть призвести до тяжких травм або фатальних наслідків. Тому доцільно впроваджувати заходи, спрямовані на запобігання такій поведінці.

*«Загинули підлітки, користуючись електропотягами»
(стейкхолдер_НУО_чоловік)*

ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

- **Облаштування укриттів як умови для очного навчання**

Через регулярні повітряні тривоги школи не завжди можуть забезпечити безперервний очний навчальний процес. Укриттів бракує, а ті, що існують, не відповідають кількості дітей. Це змушує переходити на змішане або онлайн-навчання, що створює додаткове навантаження для сімей та педагогів і поглиблює освітню нерівність.

*«Не вистачає укриття....» (стейкхолдер_НУО_жінка)
«Місця не вистачає....» (бенефіціар_батьки школярів, жінка)*

Бучанський район

- **Розвиток мережі шкіл та садочків у відповідь на зростання населення**

У громаді стрімко зростає кількість дітей, тоді як кількість шкіл та садочків залишається обмеженою. Навантаження на існуючі заклади критично високе: класи переповнені, садочки формують черги “з народження”, а окремі школи працюють у дві зміни. Така інфраструктура не відповідає демографічній ситуації громади.

«Одна школа на три тисячі дітей» (бенефіціар_батьки школярів, жінка)

- **Підсилення та підтримка кадрового ресурсу освіти**

Громада стикається з гострим кадровим виснаженням: низькі зарплати, відсутність доплат та високе навантаження роблять педагогічну працю малопривабливою, що призводить до нестачі вчителів, психологів і соціальних педагогів. Через «накопичення навантаження» один фахівець виконує кілька ролей, що знижує якість навчального процесу та прискорює професійне вигорання. За цих умов релевантним напрямом підтримки стають заходи з профілактики вигорання та психологічної підтримки педагогів, які можуть частково пом'якшити наслідки кадрового дефіциту.

- **Доступність освітнього середовища та розвиток інклюзивної форми навчання**

Діти з інвалідністю стикаються з численними бар'єрами: відсутність пандусів, транспортних рішень, асистентів; непридатні до пересування шкільні приміщення. Через це частина дітей навчається вдома або поза громадами, втрачаючи можливості для соціалізації.

*Немає пандуса...» (стейкхолдер_місцева влада, жінка)
«Немає транспорту» (бенефіціар_батьки школярів, жінка)*

Інтегровані висновки Київська область

Зважаючи на те, що аналіз охоплює лише частину громад, зроблені узагальнення є попередніми. Проте на прикладі двох громад можна побачити кілька чітких тенденцій, а також специфіку, притаманну саме Київській області.

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПОТРЕБИ

У громадах Бучанського району та Київської ОТГ домінують потреби у професійній психологічній підтримці дорослих, супервізії для фахівців, інтеграції ВПО та інформуванні населення про доступні послуги. Окремо проявляються юридичні труднощі людей, що втратили житло, і потреба у цифровій грамотності літніх мешканців.

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

Ключовими є психологічна стабілізація дітей після травм, інтеграція школярів, які переїхали, профілактика ризикованої поведінки та потреба у безпечних просторах. Також актуальною є підтримка дітей з інвалідністю та формування толерантного середовища в школах.

ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

Спільними для громад є необхідність облаштування укриттів, розширення та модернізації освітньої інфраструктури, подолання кадрового дефіциту, розвиток інклюзії та доступних позашкільних занять. У Київській області також актуальні транспортні виклики для дітей.

На прикладі двох громад Київської області видно, що попри значну кількість програм, організацій та можливостей, які характерні для столичного регіону, громади стикаються зі схожими національними викликами: дефіцитом фахівців, навантаженням на освітню та соціальну інфраструктуру та високим рівнем емоційного виснаження. Водночас область має свою специфіку: високу концентрацію ВПО, що формує додаткові потреби в інтеграції, адаптації дітей, соціальній підтримці та інформуванні; нерівність доступу до послуг через темпи зростання населення; та розпорошеність існуючих сервісів, унаслідок чого люди не знають, куди звертатися.

Чернігівська область

БУТИ

вільними
відповідальними

Прилуцька ОТГ

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

- **Психоемоційна стабілізація населення в умовах тривалого стресу**

Тривала дія воєнних загроз (повітряні тривоги, нічні атаки дронів, інформаційне напруження) формує стійке відчуття тривоги серед мешканців громади. За словами інформантів, хронічний стрес проявляється у виснаженні, порушеннях сну, тілесних реакціях та зниженні здатності адаптуватися до повсякденних ситуацій. У частини людей інтенсивність цих переживань досягає рівня, коли стрес впливає на базові функції щоденного життя.

*"...я не могла місяць вийти і заїкувалася"
(бенефіціар_особа з інвалідністю_молодь, жінка)*

- **Доступні психологічні послуги та зрозумілі маршрути звернення**

Попри зростаючу потребу у психологічній підтримці, мешканці стикаються з відсутністю чітких маршрутів, куди можна звернутися по допомогу. Частина інформантів прямо зазначає, що не знає, до кого і як звернутися, а наявні фахівці є фінансово недоступними. Це обмежує готовність людей шукати підтримку й посилює відчуття безпорадності.

*"...я не знаю, куди звернутися..."
(бенефіціар_ІНШ; жінка)*

- **Розвантажувальні та підтримувальні заходи для громади**

Мешканці наголошують на потребі в регулярних заходах, що зменшують напруження, відволікають від тривог та дають змогу емоційно відновитися.

"[...] коли по ночам літають шахеди, або коли є обстріли і вибухи... мені б хотілося, щоб в нашій громаді якимось в цьому напрямку проводили заходи [...] для мене це дуже завжди стресовий досвід" (бенефіціар_батьки школярів, жінка)

- **Підвищення обізнаності та подолання стигми щодо звернення по допомогу**

У частині населених пунктів відсутні фахівці та обізнаність щодо ролі психолога, що сприяє стигматизації звернень по допомогу і формує додаткові бар'єри для отримання підтримки. Тому доцільним є впровадження заходів, спрямованих на популяризацію турботи про ментальне здоров'я та формування довіри до фахівців.

- **Підтримка для родин військових/ветеранів**

- а) **Психоемоційна підтримка дружин та родин військових**

У громаді відчутна нестача системної підтримки для дружин і родин військових. Близькі військових часто залишаються сам на сам із переживаннями, пов'язаними з перебуванням чоловіків на фронті, невизначеністю та адаптацією після повернення. Інформантки описують складність щоденної емоційної взаємодії з партнерами, які повертаються з війни та потребують делікатного супроводу. Через це родини виснажуються, а рівень напруги всередині сімей зростає.

"...в нашому місті повинно існувати клуб для дружин військових...[...]піднімати теми психоемоційного стану чоловіків, надавати рекомендації або підтримку з приводу того, коли чоловік повертається, то це зовсім людина психологічно "інша" (ред.авт.) [...]" (бенефіціар_родини військових, жінка)

Прилучька ОТГ

б) Зрозумілі маршрути звернення та місця підтримки для військових та їх родин

Родини військових не знають, куди можна звернутися по допомогу, коли стикаються з ПТСР, кризовою поведінкою або потребою в консультації. Немає установи чи контакту, який би координував підтримку таких сімей. Це підсилює тривогу, створює відчуття покинутості та дезорієнтації.

"Куди звернутися з оцим ПТСР?"...Я не могла дати відповідь, бо я дійсно не знаю, де у нас можна зібратися цим людям і вирішити свою цю проблему [...]" (бенефіціар_ІНШ, жінка)

в) Безпечні простори та групи взаємопідтримки

Мешканці наголошують, що родинам військових потрібні не лише психологи, а й окремі безпечні простори або групи "схожих", де можна вільно говорити про свій досвід, не боячись непорозуміння. Такі спільноти зменшують ізоляцію, допомагають долати сором, знижують напругу і формують відчуття, що сім'я не залишена сама наодинці.

• Доступна юридична та інформаційна підтримка

а) Алгоритми та інструкції з отримання юридичної допомоги

Мешканці наголошують на відсутності простих та зрозумілих алгоритмів дій у ситуаціях, коли необхідна юридична або інформаційна підтримка. Йдеться про брак локальних інструкцій "крок за кроком" щодо того, куди звертатися, які документи потрібні, як довести справу до завершення та хто може супроводжувати процес. Відсутність такої інформації ускладнює доступ до правової допомоги та збільшує стрес у кризових ситуаціях.

б) Доступність юридичної допомоги

Хоча у громаді формально є можливість отримати безоплатну правову допомогу, учасники підкреслюють, що знайти цих фахівців або отримати послугу практично неможливо.

"...в нашій громаді не вистачає оце такого якогось посібника, що робити, куди звертатися крок за кроком. [...]втратив житло, потрібно пройти там певні кроки і потрібно пошукати цю інформацію [...] локальний посібник [...], крок за кроком [...]" (бенефіціар_ІНШ, жінка)

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

• Кваліфікована психологічна підтримка для дітей

а) Спеціалізована психологічна допомога для молодших дітей із вираженими емоційними реакціями

Молодші діти у громаді демонструють приховані або загострені емоційні реакції, пов'язані з війною: тривожність, замкнутість, емоційні "гойдалки". Батьки наголошують, що саме ця категорія дітей найбільше потребує фахової психологічної підтримки та раннього втручання.

"[...] дуже багато дітей дійсно не можуть або закриваються, або навпаки. Десь навіть важко підібрати слова, бувають різні ситуації. І саме психологічна допомога для дітей, напевно, стоїть зараз на першому місці" (бенефіціар_ІНШ, чоловік)

Прилуцька ОТГ

б) Доступність психологічних послуг для дітей: можливість отримати допомогу без довгих очікувань і фінансових бар'єрів

Доступ до дитячого психолога у громаді є ускладненим: запис до фахівців вимагає тривалого очікування, а якісна приватна допомога часто є фінансово недосяжною. Сім'ї, які можуть дозволити приватні сесії, отримують кращі результати, що посилює нерівність. Потреба полягає у збільшенні доступних місць, часу та форматів роботи з дітьми.

в) Підтримка дітей, які живуть у сім'ях зі складними життєвими обставинами

Учасники наголошують, що діти із сімей у складних життєвих обставинах мають найбільший ризик психологічних травм і потребують посиленої уваги: стабільної підтримки, регулярних зустрічей, можливості звернутися до фахівця. Потреба зумовлена тим, що саме ці діти найчастіше стикаються з напруженими або небезпечними домашніми ситуаціями.

*"...найбільше потребують захисту ті діти, які опинилися в сім'ях... у складних життєвих обставинах...[...]ці діти потребують особливої уваги і підтримки..."
(бенефіціар_батьки школярів, жінка)*

• Психологічна підтримка для батьків/опікунів

а) Підтримка батьків у взаємодії з дітьми під час війни

Інформанти підкреслюють, що дорослим бракує розуміння, як реагувати на емоції, страхи та поведінкові зміни дітей у стресових умовах війни. Йдеться не лише про нестачу інформації, а про відсутність практичних інструментів, які допомогли би будувати стабільний емоційний контакт вдома. Батьки прямо говорять про потребу у фахівцях, які спеціалізуються на дитячій психології та можуть консультувати щодо щоденної взаємодії з дітьми.

"Але нам цих знань...не вистачає [...] фахівців, які спеціалізуються саме на дитячій психології [...] вони можуть допомагати батькам правильно себе поводити і підтримувати дітей в тих умовах, в яких ми проживаємо" (бенефіціар_батьки школярів_ВПО, жінка)

б) Емоційна підтримка самих батьків та опікунів

Окремо підкреслюється, що дорослі, які несуть відповідальність за дітей, перебувають у власному емоційному виснаженні. Мешканці говорять про важливість підтримувати батьків так само, як і дітей, адже стан дорослого визначає атмосферу в родині та здатність дитини адаптуватися.

в) Просвітницькі та інформаційні ресурси для батьків

Багато батьків зазначають, що їм бракує доступної інформації щодо розвитку дітей, вікових особливостей, способів реагування на поведінкові зміни та можливостей отримати психологічну підтримку в громаді. Звучить запит на консультаційні заняття, лекції та зрозумілі джерела інформації, як про дітей, так і про маршрути звернення за фаховою допомогою.

"...з приводу дітей, розвитку дітей, мені б, як мамі маленької дівчинки, було б цікаво. І було б ще, мабуть, цікаво там організація якихось занять для самих дітей" (бенефіціар_батьки школярів, жінка)

Прилуцька ОТГ

- **Молодіжні центри (в тому числі осередки для дітей з ООП)**

- а) Простори для спілкування та розвитку молоді**

За результатами фокус-груп, молоді бракує місць, де вони можуть збиратися, навчатися, отримувати підтримку та реалізовувати власні ініціативи. Йдеться про локальні молодіжні центри в районах громади, а не один загальноміський простір. Такі центри створюють середовище безпеки, довіри та взаємодії, що є критично важливим під час війни.

"...були осередки молодіжні по районах в місті, тому що не всі будуть їхати "Думку" [...] де молодь збирається, де в них буде можливість відвідувати якісь заняття, разом робити якісь добрі справи, тренінги ..." (бенефіціар_батьки школярів_ВПО, жінка)

- б) Простір тимчасового перебування дитини**

Батьки підкреслюють потребу у короточасних безпечних просторах, де дитину можна залишити під наглядом фахівця на кілька годин. Це важливо для сімей з малими дітьми, дітей на індивідуальній формі навчання, а також для батьків без доступу до садочка чи підтримуючої мережі.

"...простір, де можна було би на соціального фахівця залишити мамі дитину на дві-три години [...] не відвідує там садочок або на індивідуальному навчанні [...] де дитина буде під наглядом [...]" (бенефіціар_батьки школярів_ВПО, жінка)

- в) Простори для навчання "життєвим" навичкам**

Фокус-групи демонструють запит на програми з фінансової грамотності, кібербезпеки, безпеки здоров'я, сексуальної освіти та інших практичних навичок, які не охоплюються шкільною програмою, але є критично важливими в умовах сучасних ризиків.

- г) Підтримка профорієнтації та планування майбутнього**

Учасники наголошують, що підліткам потрібні програми з профорієнтації, ознайомлення зі світом професій та консультативний супровід у виборі траєкторії розвитку. З огляду на зміни ринку праці та невизначеність воєнного часу, така підтримка є особливо значущою.

"Щодо профорієнтації підлітків, зараз дуже стрімко змінюється світ професій... діти мають визначати свій професійний шлях" (бенефіціар_батьки школярів_ВПО, жінка)

- д) Простори для дітей з особливими освітніми потребами**

Особливої уваги потребують діти з особливими освітніми потребами, які часто залишаються ізольованими та не інтегрованими у спільноту. Учасники вказують на потребу у спеціалізованих та адаптованих до їхніх потреб просторах.

"...діти з ООП, вони замкнуті в собі, нікуди не виходять" (бенефіціар_батьки школярів, жінка)

Прилучька ОТГ

ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

- Укриття як простір для освіти та психологічного розвитку дітей

а) Покращення матеріальних умов в укриттях

Батьки й педагоги зазначають, що укриття недостатньо обладнані для повноцінного перебування дітей під час тривоги: бракує вентиляції, освітлення, меблів і технічних можливостей для навчання. Це унеможливує проведення уроків як в онлайн-, так і в офлайн-форматі.

б) Психологічно підтримувальне середовище в укриттях

Діти змушені проводити значний час в укриттях у стані напруження

та небезпеки, тому вчителі підкреслюють потребу у створенні спеціальних зон для емоційного розвантаження з матеріалами для творчості, тихими активностями, простором для групової взаємодії.

"Під час тривоги дітки просто сидять у бомбосховищах, але уроки не ведуться. Бо там немає умов. Там дітки сидять всі разом, всі класи. Щоб повноцінного уроки йшли, їм не вистачає...оснащення" (бенефіціар_батьки школярів, жінка)

в) Доступність укриттів для дітей з ООП

Окремо наголошується на важливості адаптації укриттів для дітей з особливими освітніми потребами, наприклад, доступність для маломобільних дітей, наявність пандусів, вентиляції та умов тривалого перебування.

• Освітні заклади як середовище психосоціальної підтримки дітей

а) Матеріально-технічне забезпечення для підтримки дітей

Учасники наголошують, що школам і садочкам бракує базових ресурсів для проведення психосоціальних активностей: матеріалів для групової та індивідуальної роботи, дидактичних інструментів, засобів для творчості. Через це педагоги не можуть повноцінно реагувати на емоційні потреби дітей чи впроваджувати дитиноорієнтовані підходи.

"Укриття мають бути обладнані обов'язково пандусами, тому що дітей з особливими потребами дуже багато, і мають бути певні умови. І, звичайно, вентиляція" (бенефіціар_батьки школярів, жінка)

б) Підвищення кваліфікації педагогів та психологів

В умовах війни педагоги та психологи стикаються з новими викликами, наприклад, роботою з дітьми, які мають травматичний досвід, тривожність або особливі освітні потреби. Учасники підкреслюють, що доступні курси часто або надто дорогі, або недостатньо практичні, тому фахівці не отримують потрібних знань і навичок.

- Запобігання професійному вигоранню фахівців

Працівники освіти та психологи працюють із високим рівнем емоційного навантаження, що призводить до професійного вигорання і, відповідно, зниження якості взаємодії з дітьми. Учасники зазначають потребу в тренінгах, супервізіях і програмах підтримки для тих, хто щодня працює з людьми.

Виходить, що нашому місті не вистачає такої організації, яка б проводила тренінги саме з людьми, які працюють з людьми" (бенефіціар_ІНШ, жінка)

Менська ОТГ

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПОТРЕБИ

- **Доступна фахова психологічна підтримка**

Учасники наголошують, що їм потрібен саме фаховий психологічний супровід як індивідуальний, так і груповий. Люди підкреслюють складність звернення по допомогу і брак спеціалістів, які могли би працювати з різними групами населення, зокрема з військовими та їхніми родинами.

- **Простори для психологічного розвантаження**

У громаді є запит на безпечні кімнати чи зони, де люди можуть емоційно відновитися, побути наодинці, заспокоїтися або отримати коротку підтримку.

- **Фахова підтримка замість самодопомоги**

Люди змушені використовувати стратегії

саморегуляції, бо не мають доступу

до професійної допомоги. Це свідчить про запит на організовану, доступну психологічну підтримку, яка б зменшила потребу "вирішувати все самостійно".

"Все, все те, що я все можу вирішити сама...
[...].поритися в квітнику, на городі...[...].малюю,
робимо свічки..." (бенефіціар_ІНШ, жінка)

- **Системна психологічна підтримка для мешканців сіл громади**

Є запит на системну, не разову присутність фахівців у селах, це мали би стати регулярні візити психологів чи мобільних команд.

- **Психологічна підтримка для родин військових**

Учасники підкреслюють важливість окремої підтримки для родин військових, яка враховує специфіку їхнього досвіду, повернення з війни і процес адаптації.

- **Юридична підтримка як елемент психосоціальної допомоги**

Люди потребують фахової юридичної консультації у кризових

ситуаціях, щоб зменшити відчуття безпорадності, невизначеності та стресу. Є запит на доступну юридичну підтримку і в містах, і в селах.

"...фонди... не працюють з
військовими" (бенефіціар_ІНШ,
жінка)

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

- **Безпечні простори для дозвілля дітей**

Учасники наголошують, що діти проводять час у середовищах, які не є безпечними, наприклад, біля дороги або без нагляду, а також надмірно занурюються у користування телефонами. Є запит на організовані, безпечні та дружні до дітей місця для дозвілля, де вони могли б перебувати без ризиків і мати більш якісне середовище для відпочинку та спілкування.

- **Творчі та підтримувальні формати для емоційного розвантаження дітей**

Дорослі відзначають користь творчих практик, зокрема театральної студії, де діти можуть програвати свої страхи та переживання. Це свідчить про потребу у регулярних творчих просторах, які допомагають дітям відновлювати емоційний баланс і безпечно опрацьовувати стресові ситуації.

"...юридична допомога до сіл не
доходить..."
(бенефіціар_ІНШ, жінка)

Менська ОТГ

- **Доступні можливості для фізичного розвитку**

У громаді запит на розширення спортивних та рухових активностей для дітей. Учасники вказують, що бракує спортивних гуртків і відповідних приміщень, що обмежує фізичну активність та розвиток дітей.

- **Доступ до кваліфікованої психологічної підтримки дітей**

Батьки наголошують, що діти потребують професійної психологічної допомоги, яка б допомагала їм долати емоційні труднощі, тривогу та наслідки воєнного досвіду. Потреба стосується як регулярної підтримки, так і спеціалізованої допомоги у складних випадках.

- **Доступні медичні послуги, зокрема дитяча стоматологія**

Окреслюється потреба у доступному фаховому стоматологічному обслуговуванні для дітей. Батьки стикаються з труднощами у пошуку спеціаліста, що ускладнює своєчасну медичну допомогу.

- **Організовані простори для дітей у селах громади**

У селах відсутні умови для навчання та дозвілля дітей - немає шкіл, садочків або сучасних приміщень. Є чітко виражена потреба у створенні доступних просторів, де діти могли б навчатися, проводити час, отримувати підтримку та бути залученими до життя громади.

ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

*"...немає не школи, не садочка... є бібліотека, вона дуже стара"
(бенефіціар_ІНШ, жінка)*

- **Створення належно обладнаних укриттів у закладах освіти**

Учасники наголошують на необхідності безпечних та комфортних укриттів, придатних для перебування дітей під час тривоги. Йдеться про потребу в просторах, які дозволяють забезпечити базову безпеку, умови для очікування та мінімальну організацію навчального процесу.

- **Забезпечення доступу до освіти в селах громади**

Підкреслюється потреба у створенні або відновленні освітніх просторів у невеликих населених пунктах, де відсутні школи, садочки чи альтернативні місця для навчання.

- **Освітні та розвивальні простори для молодших школярів**

Батьки відзначають потребу у доступних програмах та гуртках для дітей молодшого віку, які б поєднували навчання, творчість і соціалізацію та були адаптовані під вікові потреби.

- **Підсилення кадрового потенціалу в освітній сфері**

У громаді сформований запит на фахівців, які можуть проводити спортивні, освітні чи розвивальні заняття. Потреба полягає у залученні нових кадрів або підтримці вже наявних спеціалістів, щоб забезпечити сталість освітніх послуг.

- **Доступні простори для фізичного розвитку дітей у школах**

Учасники наголошують на необхідності створення або облаштування приміщень, придатних для занять спортом і фізичним розвитком дітей та підлітків.

*"...до восьми років... крім як на танці... нікуди не
"пристроїш"" (бенефіціар_батьки школярів, жінка)*

Інтегровані висновки Чернігівська область

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПОТРЕБИ

У Менській та Прилуцькій громадах центральною є потреба в доступній фаховій психологічній підтримці (індивідуальній і груповій) для дорослих, родин військових та мешканців сіл, а також у системних виїздах фахівців у віддалені населені пункти. На тлі посилення обстрілів останні місяці зростає хронічний стрес, тривожність і виснаження, що підсилює запит на розвантажувальні заходи, простори для емоційного відновлення, подолання стигми щодо звернення по допомогу та поєднання психологічної та юридичної підтримки (зрозумілі маршрути, «step-by-step» інструкції).

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

Для дітей ключовими є безпечні простори дозвілля (особливо у селах), доступні творчі й спортивні активності, кваліфікована психологічна підтримка, зокрема для молодших дітей і тих, хто живе в сім'ях у складних життєвих обставинах. Важливим напрямом є також підтримка батьків/опікунів через консультації, емоційну підтримку та просвітницькі ресурси, а також забезпечення базових послуг (медична допомога, тимчасовий догляд за дитиною, організовані дитячі простори в громадах без шкіл і садочків).

ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

На рівні освіти домінують потреби в належно обладнаних укриттях, які можуть бути і захисним, і навчальним, і психологічно підтримувальним простором; у доступі до освіти в селах; у розвивальних програмах для молодших школярів та якісних умовах для фізичного розвитку дітей. Громади потребують посилення кадрового потенціалу (вчителі, тренери, психологи), підвищення кваліфікації фахівців з урахуванням воєнного контексту та системної підтримки і профілактики вигорання для тих, хто щоденно працює з дітьми і сім'ями.

На прикладі двох громад можна стверджувати, що в області, з огляду на посилення обстрілів останні місяці, особливо загострюється психосоціальний вимір потреб: хронічний стрес та невизначеність поєднуються з браком доступних психологічних і юридичних сервісів, насамперед у селах. Потреби дітей демонструють нерозривний зв'язок безпеки, розвитку та захисту (укриття, простори дозвілля, психологічна допомога, підтримка батьків).

Дніпропетровська область

БУТИ

вільними
відповідальними

Кам'янська ОТГ

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПОТРЕБИ

- **Підвищення кваліфікації психологів та вузьких фахівців**

У громаді гостро бракує спеціалістів, які вміють працювати з різними категоріями осіб: ВПО, дітьми та дорослими з високою тривожністю, випадками булінгу, сім'ями у кризових ситуаціях. Наявні фахівці потребують додаткових навчань та методичної підтримки.

"якщо це психолог, то він повинен бути в певних от таких от навчаннях: і домашнє насильство, і булінг, і ну, можливо, з ВПО... тривожності дуже багато. І який окремо і з батьками, і з дітьми. Не всі можуть психологи так працювати..." (стейкхолдер_освіта, жінка)

- **Створення ресурсного та безпечного простору для молоді та нових мешканців**

Молоді люди, які переїхали в громаду або шукають можливості розвитку, не мають місця для зустрічей, знайомств, неформального спілкування та інтелектуального дозвілля. Це впливає на їхню соціалізацію, самооцінку і відчуття приналежності.

"Для мене це питання вже багатьох років. Тому що звертаються і даже молодь, яка нові мешканці..... звертаються щоб знайти друзів....але таких спільнот я поки що не бачу"(бенефіціар_родини військових, жінка)

- **Системне інформування про послуги в громаді**

Батьки та молодь часто не знають, куди звернутися по психологічну, юридичну чи соціальну допомогу. Доступні сервіси працюють, але інформація про них поширюється недостатньо.

- **Потреба у сурдологу**

У громаді немає сурдолога, хоча запитів від батьків щодо дітей з порушеннями слуху багато. Родини вимушені шукати фахівців у інших містах або самостійно шукати інформацію, що ускладнює своєчасну діагностику і підтримку.

"Був сурдолог в "Сузір'ї", але не на тому масштабі.....я працюючи, мені не було куди....От ми обшукали всіх. (бенефіціар_ІНШ, жінка)

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

- **Супровід сімей у складних життєвих обставинах**

У громаді є сім'ї, де діти тривалий час залишаються під наглядом соціальних установ або медичних закладів через складні сімейні обставини. Це свідчить про потребу у посиленому соціальному патронажі, який би допомагав задовольняти базові потреби дітей та забезпечувати їм безпечне середовище.

- **Системна робота з випадками гендерно зумовленого насильства (ГЗН)**

У громаді трапляються випадки домашнього насильства щодо дітей, зокрема у сім'ях, що перебувають у СЖО. Проблема є як сама наявність таких випадків, так і недостатня узгодженість між службами під час реагування. Сім'ї потребують стійких механізмів втручання та захисту дітей.

"...стикнулись з домашнім насильством, і коли вилучали дитину,то реально дитина перебувала в дитячій лікарні, і на жаль, все-таки повернули дитину в родину, де був кривдник." (бенефіціар_родини військових, жінка)

Кам'янська ОТГ

- Підвищення спроможності психологів і соціальних працівників виявляти випадки насильства щодо дітей (через навчання та інструменти)

Психологи, соціальні педагоги та працівники громади працюють із сім'ями, де можуть виникати випадки гендерно зумовленого чи домашнього насильства щодо дітей, але вони не мають стандартизованих інструментів, алгоритмів або спеціалізованої підготовки для своєчасного розпізнавання таких ситуацій. Це призводить до ризику пропустити тривожні сигнали або реагувати несистемно.

"...чітко визначеного порядку, який би був десь рекомендований затверджений, такого немає. Немає алгоритму, програм, по яким можуть працювати, наприклад, психологи і виявляти таких дітей" (стейкхолдер_освіта, жінка)

- Психологічна підтримка для дітей, які переїхали до громади

Діти, що змінили громаду або пережили складні події, потребують першої психологічної допомоги та системної підтримки разом з батьками. Йдеться про роботу зі стресом, адаптацією, тривожністю, а також про супровід сімей, де дитина має захворювання або синдром, що потребує довготривалої уваги.

"Перша психологічна допомога...бо батьки та діти бувають в різному стані."(стейкхолдер_ІНШ, жінка)

- Психологічна реінтеграція дітей (створення хабів чи просторів для дітей та підлітків)

Через тривалі періоди ізоляції (локдаун та повномасштабну війну) діти та підлітки суттєво втратили навички соціалізації. Педагоги описують "розриви" у комунікативних навичках, страхи взаємодії, емоційне виснаження.

ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

- Робота з дітьми щодо профілактики та протидії булінгу

Педагоги фіксують збільшення випадків асоціальної поведінки та потребу в системній роботі з дітьми, а не разових заходах. Зміна соціального середовища, війна, ізоляція та онлайн-навчання значно вплинули на поведінкові реакції школярів.

"Як людина, яка працює зі скаргами...[...]... останнім часом, за останні роки, збільшилась кількість дітей, які мають асоціальну поведінку." (стейкхолдер_місцева влада, жінка)

- Супервізії та підтримка для педагогів

Освітняни працюють із високим навантаженням, часто без достатньої методичної чи психологічної підтримки. Супервізії та професійна підтримка допоможуть зменшити ризики вигорання і підвищити якість взаємодії з дітьми.

- Технічне забезпечення шкіл

У багатьох школах бракує базового обладнання для проведення сучасних уроків (мультимедійних панелей, планшетів, техніки для демонстрацій). Це ускладнює навчальний процес і робить заняття менш інтерактивними.

Кам'янська ОТГ

• Посилення психологічної та соціально-педагогічної підтримки в школах

Психологічні навантаження у дітей значно зросли, а один психолог у школі не може забезпечити індивідуальну підтримку. Частина фахівців не має достатньої підготовки для роботи з травмами, складними поведінковими реакціями чи дітьми з ВПО.

“ [...] ...але один психолог - навантаження колосальне. Воно не відповідає розподілу часу і власного ресурсу. І тому виснаження йде дуже велике” (бенефіціар_ІНШ, жінка)

• Функціональне зонування укриттів у школах

Навчання у змішаних умовах, коли різні класи перебувають в одному просторі, ускладнює проведення уроків. Діти відволікаються, а комфорт та якість освітнього процесу знижуються.

“...наприклад, англійська мова і поруч фізкультура йде...[...]...це складно працювати. В одній кабінці, наприклад, можуть бути два класи.” (бенефіціар_родини військових, жінка)

• Гуртки позашкілля при школах

Позашкільні програми, які раніше розвивали інтереси дітей (дослідництво, народознавство), припинили роботу. Відсутність позашкільної діяльності посилює нудьгу, залежність від гаджетів та знижує мотивацію до навчання.

• Підсилення кадрового потенціалу та умов для роботи з дітьми з ООП

Громада потребує комплексного підсилення системи підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Через скорочення спеціалізованих груп та відсутність належних ресурсів діти не отримують повноцінної корекційної допомоги. Освітняни підкреслюють, що бракує як спеціалістів (дефектологів, логопедів, корекційних педагогів, асистентів дитини), так і можливостей для їхнього навчання та професійного розвитку. Також потрібні адаптовані простори, де фахівці можуть проводити заняття без перевантаження та черг.

“Потреба залишилася, діти є, але достатньо належних умов і фахівців немає”. (бенефіціар_ІНШ, жінка)

Самарівська ОТГ

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА

- **Системне інформування про послуги в громаді**

Попри наявність окремих безкоштовних послуг, мешканці часто не володіють інформацією про можливості звернення, умови отримання допомоги та наявні маршрути підтримки. Це особливо актуально для сімей військовослужбовців та родин у кризових ситуаціях.

"У нас ніби і соціальні мережі діють, але саме інформування де і які послуги є безкоштовними - відсутнє" (стейкхолдер_освіта, жінка)

- **Посилення кадрового потенціалу психологічних послуг та забезпечення їх безоплатності (у тому числі для сімей з дітьми)**

У громаді спостерігається брак сертифікованих психологів та обмежений доступ до послуг, які можна отримати безоплатно. Наявні фахівці є малодоступними за вартістю, а кадровий резерв не покриває запиту населення.

"Спеціалісти дуже потрібні. Саме сертифіковані спеціалісти.." (бенефіціар_молодь, жінка)

- **Психологічний супровід у випадках втрати та невизначеної втрати**

Родини, що мають досвід втрати або невизначеної втрати, перебувають у стані значної емоційної напруги та потребують спеціалізованої психологічної допомоги. Учасники фокус-груп відзначають, що робота з такими випадками є складною і фактично не забезпечена на місцевому рівні.

"...по роботі з втратою і невизначеної втрати. Ніхто не хоче брати. Так, це дуже важка тема." (стейкхолдер_освіта, жінка)

- **Простір для дружин (партнерів) військовослужбовців, родин зниклих безвісти та ветеранів**

Родини військовослужбовців, зниклих безвісти та ветеранів потребують окремого простору, де вони можуть отримати інформаційну підтримку, дізнаватися про свої права, брати участь у групових зустрічах та спілкуватися з людьми, які переживають подібний досвід. Попри наявність ветеранського простору, його ефективність є обмеженою: бракує інформування, регулярних програм і цілеспрямованої комунікації з родинами.

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

- **Активності для дітей і підлітків під час перебування в укриттях**

Під час повітряних тривог діти та підлітки проводять багато часу в укриттях, тому організовані активності могли би стати важливим інструментом підтримки. Такі заходи допомогли б зайняти дітей, створити відчуття безпеки та зменшити емоційну напругу, а також сприяти спілкуванню між ними.

"Люди спускаються вниз в укриття [...] вони сидять там і не знають чим зайнятися [...]людина, яка б могла її там зайняти [...] і погратися, і поспілкуватися, і поділитися чимось". (бенефіціар_батьки школярів, жінка)

Самарівська ОТГ

• Облаштування укриттів як просторів емоційного розвантаження (mental rooms)

Укриття, що використовуються під час тривоги, не відповідають потребам дітей у зниженні стресу та забезпеченні базової емоційної стабілізації. Потреба стосується обладнання сенсорних зон та створення умов, які б мінімізували психологічне навантаження під час тривалого перебування в укритті.

"...[...] куточок ментального розвантаження... коли діти ходять в укриття - це такі стреси...[...]" (стейкхолдер_освіта, жінка)

• Організація

доступних просторів для дозвілля сімей з дітьми

У громаді відсутні зручні, доступні та близько розташовані простори, де сім'ї з дітьми могли б проводити час, розвантажуватися та відволікатися від щоденних турбот. Наявні приміщення розташовані незручно або не відповідають потребам молодих мам і маленьких дітей.

• Логопедичні послуги для дітей

У громаді гостро бракує логопедів, здатних надавати регулярну та доступну корекційну допомогу дітям. Батьки зазначають, що знайти фахівця практично неможливо, а приватні послуги мають високу вартість і недосяжні для більшості родин.

"Дуже важко батькам просто знайти логопеда... Їх немає, вони дороговартісні і їх фактично немає." (бенефіціар_ВПО, жінка)

• Облаштування простору для дітей з особливими освітніми потребами

Діти з ООП потребують спеціально облаштованого простору та якісних матеріалів для навчання та розвитку. Наразі громада має певні ресурси, але вони є недостатніми та частково непрофесійними.

ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

• Облаштування укриттів у закладах дошкільної освіти

Функціонування садочків напряму залежить від наявності безпечних укриттів. Без них навчальні заклади змушені призупиняти роботу, що позбавляє батьків можливості працювати та розвиватися професійно. Альтернативні приватні садочки є дорогими та не доступними більшості родин. "Мами не може реалізуватися як особистість.

"до нас приходять мамочки, жаліються, що є приватні садочки, а вони дуже-дуже дорогі і це на півдня, і в них просто немає можливості навіть фінансової відправити туди дітей." (бенефіціар_ВПО, жінка)

• Забезпечення стабільного електроживлення для закладів освіти та культури

Через перебої з електропостачанням педагоги не мають змоги підтримувати освітній процес, перевіряти завдання, взаємодіяти з дітьми та надавати їм емоційну підтримку. Відсутність електроживлення критично ускладнює як очне, так і дистанційне навчання.

"Не можуть їх (дітей, ред.авт.) перевірити, ні видати їм якесь інше завдання, не можуть з ними поспілкуватися, не можуть їх підтримати" (бенефіціар_родини військових_жінка)

Інтегровані висновки Дніпропетровська область

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ ПОТРЕБИ

У межах області домінує запит на доступну, фахову та безоплатну психологічну підтримку для різних груп населення: сімей військовослужбовців, родин із досвідом втрати чи невизначеної втрати, людей у кризових ситуаціях, дітей і молоді. Відчутний дефіцит сертифікованих фахівців, зокрема вузькопрофільних (логопедів, сурдологів, спеціалістів з роботи з травмою, ВПО, насильством). Характерною рисою є слабе системне інформування про наявні послуги і маршрути допомоги, що посилює відчуття невизначеності. Окремий пласт становлять потреби родин військових, зниклих безвісти та ветеранів у спеціалізованій психологічній, інформаційній та юридичній підтримці, а також запит на простори групової взаємодії й взаємопідтримки.

ПОТРЕБИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ

Для дітей і підлітків ключовими є потреби в безпечних та організованих просторах дозвілля (у тому числі під час перебування в укриттях), доступній психологічній допомозі та корекційній підтримці (логопеди, фахівці з ООП), а також у супроводі сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах. Виявляється запит на системну роботу з випадками домашнього та гендерно зумовленого насильства щодо дітей і на інструменти для своєчасного розпізнавання таких ситуацій з боку психологів і соціальних працівників. Окремо артикульовано потребу в молодіжних центрах, хабах і просторах тимчасового перебування дитини, а також у програмах психологічної реінтеграції після тривалих періодів ізоляції та воєнного стресу.

ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

Освітні потреби зосереджені навколо забезпечення базових умов функціонування закладів: облаштування укриттів (особливо в дошкільній освіті) як передумови роботи садочків і шкіл, стабільного електропостачання для підтримки очного та дистанційного навчання, технічного оснащення шкіл (мультимедійне обладнання, базова техніка). Додатково простежується запит на системну профілактику булінгу, посилення психологічної та соціально-педагогічної підтримки в школах, супервізії та програми запобігання вигоранню педагогів, розвиток позашкільної й комплексне підсилення системи підтримки дітей з ООП (кадри та умови для занять).

Область характеризується структурною вразливістю периферійних громад за умов обмеженого доступу до базових психосоціальних, дитячих і освітніх послуг. На відміну від регіонів із розвинутою інфраструктурою програм підтримки, ключовою проблемою тут є не відсутність ініціатив, а недостатня кількість фахівців, слабка сервісна мережа та низька поінформованість мешканців, особливо в селах. Потреби різних цільових груп (родин військових, дітей у СЖО, дітей з ООП, молоді) зводяться до запиту на стабільні, структуровані та регулярні сервіси, що поєднують фахову допомогу, доступну інфраструктуру й системне інформування, а також мобільні формати підтримки для віддалених населених пунктів.

Сценарій фокус-групової дискусії Бенефіціари (кінцеві отримувачі допомоги)

Логіка побудови та адаптації сценарію фокус-групи

Сценарій фокус-групової дискусії з бенефіціарами був розроблений як напівструктурований інструмент, поділений на три тематичні блоки запитань. Окремо було виділено підсумковий блок, у межах якого учасники окреслювали ключові пріоритети громади в зазначених напрямках.

При дослідженні потреб мешканців громади ми спиралися на феноменологічний підхід до соціальної реальності, зокрема на концептуальні засади П. Бергера та Т. Лукмана, для яких повсякденний («життєвий») досвід є основою конструювання соціальної реальності та формування знань про соціальний світ людини (Berger & Luckmann, 1991). Відповідно, запитання фокус-групи були спрямовані на виявлення ситуацій повсякденного життя, у яких мешканці громади відчувають потребу у підтримці. Такий підхід дозволяв отримати доступ до їхнього буденного досвіду, глибше зрозуміти контекст функціонування громади, визначити реальні проблеми, з якими стикаються її жителі, та виявити закономірності щоденного життя.

Важливою характеристикою сценарію була можливість модераторів фіксувати нові потреби, що виникали під час дискусії. Базовий опитувальник був наперед визначений і містив питання, пов'язані з доступністю психологічних послуг, роботою фахівця соціальної роботи, юридичною підтримкою, потребами дітей та підлітків, їхнім дозволами і освітніми послугами.

Ключовим методологічним рішенням була можливість відхилитися від первинної логіки та розвивати розмову відповідно до потреб, які бенефіціари самостійно висловлювали під час взаємодії. Такий підхід ґрунтувався на припущенні, що спонтанно артикульовані потреби є не менш, а часто і більш аналітично значущими, ніж попередньо операціоналізовані дослідницькою командою. Модератори були спеціально підготовлені до того, щоб оперативно реагувати на нові теми, уточнювати їх зміст та коригувати хід дискусії відповідно до напрямку, який задавали учасники.

Унаслідок цього кожна фокус-група мала свій специфічний перебіг, оскільки в кожній громаді формувалися власні контекстуально зумовлені потреби. Тому поданий у дослідженні сценарій є орієнтовним: він відображає структуру та логіку дискусії, але не повторює досвід жодної конкретної фокус-групи.

*Berger, P. L., & Luckmann, T. (1991). The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge. Penguin Books.

Сценарій фокус-групової дискусії

Бенефіціари (кінцеві отримувачі допомоги)

Блок 1. Психосоціальна підтримка дорослих

- У яких буденних ситуаціях у вас зазвичай виникає потреба в підтримці?
- Що зазвичай передує цій потребі?
- Куди або до кого ви звертаєтеся насамперед?
- Чи вдається отримати очікувану підтримку?
- З якими питаннями ви готові звернутися до фахівця із соціальної роботи?
- Як ви оцінюєте ситуацію зі спеціалістами-психологами та фахівцями із соціальної роботи у громаді?
- Чи були випадки, коли виникала потреба у допомозі, але отримати її не вдалося?
- Чи маєте досвід звернення по юридичну/правову підтримку? У яких ситуаціях?
- Наскільки підходять місця, де працюють психологи, соціальні працівники та юридичні консультанти?

Блок 2. Захист дітей

- Які ситуації у громаді найчастіше створюють потребу в підтримці дітей та підлітків?
- У яких звичних ситуаціях у дітей/опікунів виникає потреба у підтримці чи захисті?
- Що заважає отримати необхідні послуги (освітні, соціальні, медичні, психосоціальні, дозвіллі)?
- Які можливості психологічної та соціальної підтримки для дітей існують у школах і громаді?
- Наскільки ці можливості відповідають потребам?
- З якими питаннями ви, як опікун, готові звернутися до фахівця із соціальної роботи?
- Які можливості дозвілля для дітей і підлітків є у громаді? Чого бракує?

Блок 3. Освіта

- Які найбільші освітні потреби дітей у громаді зараз?
- Чи можуть усі діти реально відвідувати школу/садок? Що цьому заважає (графіки, дистанційність, логістика, сімейні обставини тощо)?
- Що найбільше бракує для якісного навчання (офлайн, онлайн, матеріали, курси, індивідуальна підтримка)?
- Які бар'єри виникають у дітей з особливими освітніми потребами (ООП)?
- Яка ситуація з педагогічними кадрами? Де спостерігається найбільший дефіцит?
- Яка потреба у вузьких спеціалістах (логопеди, асистенти вчителів, корекційні педагоги тощо)?
- Які три пріоритети громади ви вважаєте найважливішими у сферах: психосоціальна підтримка дорослих, захист дітей, освіта?
- Чому саме ці напрями, на вашу думку, є ключовими?

*Наведені запитання становлять основну частину сценарію. У процесі дискусії модератори також ставили додаткові уточнювальні питання залежно від динаміки групи та виявлених потреб.

Сценарій фокус-групової дискусії Стейкхолдери

Сценарій фокус-групової дискусії Стейкхолдери

Логіка побудови сценарію фокус-групи зі стейкхолдерами

Сценарій фокус-групи зі стейкхолдерами був розроблений як інструмент для виявлення потреб громади з позиції фахівців, які щоденно працюють із різними категоріями населення та спостерігають динаміку звернень у професійному контексті. На відміну від фокус-груп із бенефіціарами, де акцент був на індивідуальному досвіді, у цьому випадку ми прагнули зафіксувати «професійне повсякдення» – повторювані ситуації, з якими стикаються соціальні працівники, психологи, педагоги, медики, представники служб та органів місцевого самоврядування.

Такий підхід дозволив поєднати індивідуальні спостереження фахівців із практиками їхньої щоденної взаємодії з мешканцями громади та виявити бар'єри, можливості й типові маршрути звернення по допомогу. Це доповнило загальну картину потреб, отриману від бенефіціарів, і дало змогу побачити системні закономірності, які не завжди очевидні у персональних наративах.

У сценарії запропоновано орієнтовний набір питань за основними напрямками: психосоціальна підтримка, захист дітей, освіта та визначення пріоритетів громади. Модератори мали можливість ставити уточнювальні запитання залежно від динаміки дискусії, фахового досвіду учасників і тих потреб, які вони виокремлювали самостійно. Така гнучкість забезпечила адаптацію сценарію до професійних контекстів різних громад та сприяла глибшому розкриттю їхніх специфічних потреб.

Блок 1. Психосоціальна підтримка дорослих

- За вашими спостереженнями, у які моменти життя громади найчастіше виникає потреба у підтримці?
- Що зазвичай передує таким випадкам?
- Як змінилася інтенсивність і структура звернень за останні 3–6 місяців?
- Які теми зростають, а які зменшуються?
- Які перші точки контакту жителі використовують найчастіше і чому? (волонтери, сімейний лікар, школа, ЦНАП, гарячі лінії, онлайн-спільноти, приватні фахівці).
- Чи достатньо у громаді психологів і соціальних працівників?
- Який орієнтовний час очікування? Чи трапляються відмови через черги?
- З якими правовими питаннями найчастіше стикаються різні групи населення (сім'ї з дітьми, ВПО, родини військових, ветерани, літні люди)?
- Де вони отримують безоплатну правову допомогу?
- Наскільки підходять наявні локації для зустрічей із соціальним працівником, психологом чи юристом?
- Хто зараз активно діє у сфері підтримки (служби громади, НУО, волонтери, ініціативні групи, церкви, бізнес)? Яку роль виконує кожен??

Сценарій фокус-групової дискусії

Стейкхолдери

Блок 2. Захист дітей

- Чи змінилася кількість звернень щодо захисту дітей порівняно з довоєнним періодом?
- Що найчастіше заважає дітям або їхнім родинам отримати потрібну допомогу? інформаційні бар'єри, бюрократія, страх звертатися, відсутність транспорту, нестача спеціалістів, обмежений графік, недовіра).
- Чи достатньо фахівців для роботи з дітьми, які потребують захисту?
- Які зараз є можливості для психологічної підтримки дітей у громаді?
- Де діти проводять вільний час? Які є місця дозвілля, гуртки, молодіжні простори?

Блок 3. Освіта

- Чи можуть усі діти реально відвідувати школу або садок? Хто саме найчастіше «випадає» із процесу? (ВПО, діти військових, діти з віддалених сіл, діти з інвалідністю, інші групи).
- Які найбільші потреби дітей у навчанні зараз? (наздоганяючі програми, додаткові заняття, безпечний простір, соціалізація, комунікація).
- Як у громаді забезпечується навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП)? (асистенти вчителів, ресурсні кімнати, фахівці, адаптовані програми).
- Яка ситуація з педагогічними кадрами? Де спостерігається найбільший дефіцит?
- Яка потреба у вузьких спеціалістах (логопеди, корекційні педагоги, психологи, асистенти)?
- Назвіть три головні пріоритети громади у сферах: психосоціальна підтримка дорослих, захист дітей, освіта.
- Чому саме ці пріоритети є ключовими на вашу думку?

*Наведені запитання становлять основну частину сценарію. У процесі дискусії модератори також ставили додаткові уточнювальні питання залежно від динаміки групи та виявлених потреб.